**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ**

ВАСИЛЬЄВА Лариса Леонідівна

УДК 78.03+008

РОК-МУЗИКА ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ КУЛЬТУРИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XX СТОЛІТТЯ

Спеціальність 17.00.01 – Теорія і історія культури

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства

Київ – 2004

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі теорії та історії культури Київського національного університету культури і мистецтв, Міністерство культури і мистецтв України, м. Київ.

Науковий керівник: кандидат мистецтвознавства, доцент
Олендарьов Вадим Миколайович,
Донецька державна музична академія
ім. С.С.Прокоф'єва, доцент
кафедри теорії музики

Офіційні опоненти: доктор мистецтвознавства, професор
Ільченко Олександр Олександрович,
Київський національний університет
культури і мистецтв, професор кафедри
фольклористики, народного пісенного та
інструментального виконавства

кандидат мистецтвознавства, доцент
Терентьєв Дмитро Григорович,
Національна музична академія України
ім. П.І.Чайковського, доцент кафедри
теорії музики

Провідна установа: Одеська державна музична академія
ім. А.В.Нежданової, кафедра сучасної
музики та музичної культурології

Захист відбудеться "27" лютого 2004 р. о 16 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.807.02 Київського національного університету культури і мистецтв за адресою 01133, м. Київ, вул. Щорса, 36.

З дисертацією можна ознайомитись в науковій бібліотеці Київського національного університету культури і мистецтв (01133, м. Київ, вул. Щорса, 36).

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Рок-музика – складне, багатоаспектне, внутрішньо суперечливе явище культури. Її формування, тісно пов'язане з соціальним середовищем, відбувалось у другій половині XX століття, в період істотних зрушень у сфері суспільних відносин, в тому числі етичних норм та уявлень, що зумовили відповідні зміни в соціальній психології загалом, в музичній – зокрема й особливо.

Як явище музичного життя, рок заслуговує на різнопланове дослідження та осмислення – істориками, соціологами, філософами, теоретиками та історіками культури. Важливими є економічний та інженерно-технологічний аспекти становлення та розвитку рок-музики. Увагу психологів привертає особливий тип прихильників року. Стильова система рок-музики остаточно сформувалась у 70-х роках XX століття і найяскравіше втілилась в хард-року ("hard" з англ.: "твердий"), що згодом став складовою одного з напрямів розвитку рок-музики і набув назви hard-and-heavy (з англ.: "твердий та важкий"). Рок сформував свою "мову", моду, сценічний дизайн – і це предмети вивчення лінгвістів, семіотиків, культурологів.

Все це ускладнює створення цілісної картини феномену. Можливо тому, незважаючи на сорокарічну історію існування цього явища, уявлення про рок й досі відзначаються широким спектром позицій: від визнання його значним явищем культури до заперечення самої думки про належність року до художньої сфери. Тим часом, рок-музика справила і продовжує справляти помітний вплив на культуру нашого часу. Це й зумовило вибір теми дослідження "Рок-музика як фактор розвитку культури другої половини XX століття".

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана в руслі державної комплексної програми Міністерства культури і мистецтв України ("Концептуальні напрямки діяльності органів виконавчої влади щодо розвитку культури", прийнятою Постановою Кабінету Міністрів України від 26.02.97р. № 657 та "Розвиток української культури на 1999-2005рр" від 1998р.) і тематики науково-дослідної діяльності Київського національного університету культури і мистецтв, а також у відповідності з планами науково-дослідної роботи кафедри теорії та історії культури ("Актуальні питання розвитку сучасної культури" та "Актуальні проблеми трансформації сучасної української культури") і удосконалення фахової підготовки спеціалістів у галузі теорії та історії музичного мистецтва.

Тема дисертації затверджена Головною вченою радою Київського національного університету культури і мистецтв (протокол № 66А від 26.09.2000 року).

Мета дослідження - з'ясування місця та ролі рок-музики в культурі другої половини XX століття.

Завдання:

- визначення художніх і соціальних особливостей масової музики;
- виявлення соціально-психологічних особливостей рок-музики як явища масової культури;
- з'ясування семантики, тенденцій та перспектив розвитку одного з провідних жанрів рок-музики (hard-and-heavy);
- визначення особливостей музичної мови, форми, драматургії hard-and-heavy.

Об'єктом дослідження в дисертації є культура другої половини XX століття та зокрема масова культура як одна з її складових.

Предмет дослідження – рок-музика як один із чинників розвитку культури другої половини XX століття.

Музичний матеріал, покладений в основу дослідження, становлять творчі здобутки провідних англійських, американських, австралійських, датських, канадських, німецьких, фінських, шведських, російських та українських рок-музикантів.

Методи дослідження. В роботі були використані, модифіковані відповідно до специфіки предмету дослідження, такі наукові методи: аналітико-синтетичної обробки джерел (при вивченні наукової та науково-популярної літератури), порівняльно-історичний (для аналізу рок-музики та її відгалужень в естетичному, соціологічному, мовному аспектах), описовий (для розкриття механізмів функціонування масової музики і висвітлення особливостей засобів виразності важкого року), історико-стилістичний (для виявлення витоків та жанрової системи року, еволюції елементів музичної мови hard-and-heavy в процесі його становлення), статистичний (для обробки даних і створення мапи поширення важкого року та узагальнення типології семантики його вербальних текстів), музикознавчий (для аналізу музичних зразків hard-and-heavy).

Теоретичні засади дослідження. Проаналізовані наукові та науково-популярні джерела дають уявлення про сучасний рівень дослідження питання в цілому та окремих його аспектів.

Приналежність рок-музики до сфери масової культури зумовила необхідність розкриття філософського змісту понять "маса" та "масове суспільство" ("суспільство масового споживання"). Варіанти тлумачення цих понять є одними з найсуперечливіших в сучасному соціологічному словнику. Ми поділяємо погляд Д.Белла, який тлумачить "масу" як соціально однорідне утворення, що сформувалось внаслідок усереднення способу життя великих мас людей (масовізації) і утворило масове суспільство.

В працях вітчизняних та зарубіжних дослідників окреслюється важливе коло питань, пов'язаних з масовою культурою. Е.Шилз виділяє три типи культури в масовому суспільстві (високу (елітарну), низьку (масову), середню). Г.Ашин та А.Міллер пропонують розрізняти два останні за їх спрямованістю на різні категорії споживачів, за використаним у творах матеріалом, за

технологією виробництва продукції. Цей розподіл, розширений та модифікований, покладено нами в основу визначення відмінностей між роком і поп-музикою. Але поширенішим в соціологічних працях є розподіл культури на елітарну та масову, що охоплює й середній прошарок. Такого погляду дотримується Г.Шестаков, відзначаючи широкий діапазон ціннісного змісту масової культури ("від кітчу до складних, змістовно насичених форм"). Серед складових масової культури, поряд з "середньою" культурою, дослідники (Є.Карцева, Є.Стукалова, Ж.Стернберг) виділяють *кітч* і *кемп*. Серед побутуючих назв "середнього" типу культури увагу привертає термін "контркультура", який означає відкриту відмову від стереотипів та стандартів масової культури, загальноприйнятого способу життя і виявляється в негативному ставленні до здобутків людства, в екстравагантній манері мислення й поведінки. Хронологічно виникнення контркультури пов'язують з 60-ми роки XX століття, що збігається з періодом поширення року. Тому ці два явища певний час сприймались як синоніми.

Тема дослідження визначила необхідність звернутися до наукових праць, в яких висвітлюються особливості масової музики та її складових. Визначення масової музики подано в роботах А.Сохора та В.Конен, які разом з П.Гуревичем розкривають також її історичну ретроспективу. Г.Бесселер, А.Сохор, В.Конен, А.Цукер пропонують систематику явищ масової музики, що стала основою для класифікації, запропонованої в роботі. Суттєвим, з погляду обраної теми, виявився здійснений А.Цукером порівняльний аналіз масової музики з академічною музикою та фольклором. Дослідник підкреслює *амбівалентність* масової музики: тяжіючи до різних форм професіоналізму, вона виявляє також тенденцію до фольклоризації.

В числі найважливіших напрямів осмислення рок-музики як своєрідного явища культури, що стали вихідними для нашого дослідження, назвемо зокрема: визначення місця рок-музики в контексті контркультурних явищ 60-х рр. XX століття (Д.Ухов, І.Хіжняк, Д.Житомирський); дослідження шляхів синтезу рок-музики з іншими (в тому числі академічними) жанрами (В.Сиров, А.Цукер); з'ясування витоків рок-музики та її відмінностей від інших масових жанрів (В.Конен, В.Сиров, І.Смирнов); дослідження жанрово-стильового розвитку рок-музики (О.Козлов, Г.Шестаков, Д.Ухов, І.Хижняк); визначення особливостей рок-музики як музично-творчого виду (В.Дубровський).

Предметному аналізу hard-and-heavy сприяли спостереження, викладені в публікаціях В.Зінкевича, С.Кастальського, О.Козлова, О.Сидорова, Д.Ухова, Е.Енді, автори яких розглядають окремі питання історії, засобів позамузичної виразності, семантики цього різновиду рок-музики.

Досліджуючи в роботі музичну стилістику "важкого" року, автор спирається на теоретичні розробки російських музикознавців Б.Асаф'єва та Ю.Холопова в галузі початкових етапів роботи з музичним матеріалом, що дало можливість узагальнити мовні особливості hard-and-heavy. Аналіз формоутворення здійснено на основі функціонального підходу,

запропонованого В.Бобровським, з урахуванням можливостей взаємодії різних видів музичних форм, відзначеного П.Стояновим, та систематики музичних форм XX століття, запропонованої В.Холоповою. Теоретичним підґрунттям аналізу музичної та вербальної драматургії стали положення робіт М.Друскіна, Б.Ярустовського, Т.Чернової, В.Белінського, М.Полякова, А.Карягіна, В.Блока. Ефективним також виявилося застосування до *вокально-інструментальних композицій* методу аналізу *вокальної* музики, запропонованого В.Холоповою.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній вперше:

- з'ясовано місце рок-музики як автономної жанрової сфери масової культури та її роль як одного з чинників розвитку культури другої половини XX століття;
- запропоновано розширену, багатоаспектну класифікацію масової музики з урахуванням категорій сприйняття, функціонування, побутування та тематики, жанру, формоутворення, засобів музичної виразності;
- узагальнено типологію семантики вербальних текстів західного та східного (російського, українського) hard-and-heavy;
- систематизовано типи побудови вербальних текстів hard-and-heavy та їх образної семантики (героїв та персонажів);
- виявлено закономірності світового поширення "важкої" музики;
- визначено особливості засобів музичної виразності hard-and-heavy в галузі ладофункціональної, гармонічної та фактурної організації, мелодики, ритму, метру, темпу, засобів звуковидобування, тембру, динаміки гучності, звукорежисури, форми, музичної драматургії (на рівні окремих композицій та альбомів).
- доведено сформованість та усталеність "класичного" комплексу мовних засобів hard-and-heavy, що дозволяє використовувати його елементи в інших музичних жанрах;
- визначено основні напрями еволюції hard-and-heavy у другій половині XX століття.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що його положення і матеріали можуть бути використані при вивченні музичної культури другої половини XX століття, історії, теорії та практики інструментального та вокального виконавства, у викладанні курсів музично-виконавських, музично-теоретичних, музично-історичних дисциплін та при підготовці фундаментальних праць з історії музики, рок-музики, масової музичної культури.

За результатами дослідження розроблено спеціальний навчальний курс "Рок-музика як фактор розвитку культури другої половини XX століття" для студентів відділення "Музика і художня культура" педагогічного факультету Миколаївського державного університету та студентів факультету музичного і образотворчого мистецтва Миколаївської філії Київського національного університету культури і мистецтв. Розроблені спеціальні навчальні курси

"Стилістика джазового інструментального виконавства" та "Стилістика вокально-естрадного виконавства" для студентів естрадного відділення факультету музичного і образотворчого мистецтва Миколаївської філії Київського національного університету культури і мистецтв. Названі спецкурси можуть стати складовими навчальних курсів з "Історії естради", "Сучасної музики", "Масової музичної культури" тощо.

Апробація результатів дослідження. Дисертація обговорювалась на засіданнях кафедри теорії та історії культури Київського національного університету культури і мистецтв, кафедри теорії музики Миколаївського філіалу Київського національного університету культури і мистецтв, кафедри теорії, історії музики та гри на музичних інструментах Миколаївського державного університету.

Основні результати дослідження оприлюднені на наукових конференціях: Всеукраїнська науково-практична конференція "Й.С.Бах та його епоха в історії світової художньої культури" (Донецька музична академія ім. С.С.Прокоф'єва, 2000); науково-практична конференція "Величність душі християнського світу" (Миколаївський державний університет, 2001); щорічні міжвузівські науково-практичні конференції професорсько-викладацького складу Миколаївської філії Київського національного університету культури і мистецтв "Питання культури Півдня України" (2000, 2001, 2002, 2003); щорічні міжвузівські науково-практичні конференції професорсько-викладацького складу "Педагогічні читання" (Миколаївський державний університет, 2002, 2003).

За темою дисертації прочитані цикли лекцій в Донецькому державному вищому музичному училищі (1999), Будинку Творчості Учнів Миколаївського району Миколаївської області (1999), Миколаївській філії Київського національного університету культури і мистецтв (1999-2002), Миколаївському державному університеті (2002-2003), Миколаївському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти (2003).

Публікації. Основні положення дисертації викладено в 3 одноосібних публікаціях у фахових виданнях.

Структура роботи зумовлена логікою дослідження, його метою і основними завданнями. Робота має 199 сторінок і складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури та додатків. Основний текст викладено на 164 сторінках. Робота містить 4 таблиці, 18 схем, 26 нотних прикладів безпосередньо в тексті та в п'яти додатках. Список використаних джерел включає 217 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність обраної теми дослідження, визначається його основна проблематика, мета, завдання, методологічна основа, об'єкт та предмет, характеризується наукова новизна та практичне значення здобутих результатів.

Перший розділ - Масова музика як автономний жанровий пласт культури XX століття – присвячений аналізу наукового дослідження масової музики і складається з трьох підрозділів.

У першому підрозділі – **Масова культура** – на основі аналізу культурологічних досліджень уточнюються поняття "маса", "масове суспільство", "масова культура".

"Маса" – соціально-психологічний термін, що виник у процесі емпіричного спостереження над сукупністю індивідів, доступних для безпосереднього огляду. Дослідженнями встановлено, що вони (індивіди) виявляють певну психологічну спільність, що певною мірою примітивізує поведінку і змушує вести себе інакше, ніж в "ізольованому" стані. Абстрактна модель маси, створена на основі такої емпіричної констатації, може застосовуватись до різних сфер суспільних відносин, до будь-яких людських множин.

Філософсько-соціологічне осмислення маси спричинило появу теорії масового суспільства (суспільства масового споживання), що еволюціонувала паралельно із змінами в характері тлумачення самого поняття "маса". На першому етапі "маса" тлумачиться як агресивний натовп, що загрожує культурі людства (Буркхард, Лебон, Ортега-і-Гасет). На другому – як консервативна сила, підпорядкована еліті – невеликій привілейованій групі людей, які керують суспільством, працюють у сфері науки і культури (Мангейм, Ледерер). На третьому етапі маса визначається як "натовп самотніх", відчужених особистостей (Фромм, Арденн, Мілз, Бенсменн). На четвертому – "маса" постає соціально однорідним утворенням, інтегрованим державною системою. Завдяки своїй неоднорідності, маса часто є тим середовищем, у якому виникають складні культурні явища, такі, зокрема, як рок.

Масовізація суспільства визначається як процес усереднення життя великих мас людей, зростання середнього прошарку, виникнення "суспільства згоди" внаслідок науково-технічного прогресу та розвитку засобів масової комунікації (преса, радіо, телебачення, звукозапис, відеозапис) для чисельно великих, розосереджених аудиторій).

Духовні надбання масового суспільства формують масову культуру як культуру повсякденного життя, призначену для засвоєння масовою свідомістю (М.Корінний). Артефакти масової культури функціонують і як товар для споживання, і як культурні цінності.

Масова культура, поряд з елітарною, - специфічними формами мистецтва, зрозумілими відносно невеликій групі людей, які мають достатньо високий інтелектуальний рівень, відповідні духовні запити, особливу художню сприйнятливість (М.Корінний), - є складовими частинами культури другої половини XX століття. Співвідношення між ними еволюціонує від протистояння до зближення, взаємопроникнення елементів. Це спричинило виникнення типу культури, "середнього", проміжного між двома названими. Характерною його ознакою є постійне оновлення, перебування в стадії

формування. Рівень складності художніх творів цього типу культури недостатньо високий для "елітарної", але вищий, ніж "масової". В сучасній дослідницькій літературі поняття "масова культура" охоплює і "середній" тип культури.

Отже, зміст масової культури складають різноманітні явища: від *кітчу* - творів, розрахованих на миттєвий, швидкоплинний успіх, - і *кемпу*, - "естетизованого кітчу" (Є.Стукалова), до складних, змістовно насичених форм. До останніх належать окремі види рок-музики, поп-арт (скорочено від англ.: "popular art" - загальнодоступне мистецтво) – течія сучасного мистецтва, в якій випадковими засобами поєднуються побутові предмети, механічно тиражовані копії, уривки друкованих видань тощо.

У другому підрозділі – **Масова музика як автономний жанровий пласт культури XX століття** – на основі систематизації усталених поглядів на явища масової музики запропоновано її класифікацію.

Масовою вважається загальнодоступна, загальнопоширена, адресована найширшим колам слухачів, музика (А.Сохор). Масова музика утворює окремий самостійний потужний художній пласт, представлений власними видами і жанрами, що не співпадають за своїми фундаментальними ознаками як з професійною композиторською творчістю, так і з фольклором (В.Конен). Поширеність масової музики зумовлена її функцією – "усуспільнення" почуттів людей – і відповідає потребам масового суспільства в мистецтві, здатному оперативно реагувати на змінюваність та безперервне зростання запитів його споживачів. Це дозволяє характеризувати масову музику як художнє і як соціальне явище, а також як складне утворення, що не може бути вичерпно розкрите за допомогою будь-якого одного – чи то функціонального (А.Сохор), чи тематичного (В.Конен), чи жанрового (А.Цукер) підходів. Запропонована в дисертації класифікація масової музики, крім зазначених рівнів, враховує особливості сприйняття, формоутворення, засобів музичної виразності. Сприйняття масової музики відбувається на активному (концерт, відеокліп, ефір) та пасивному (реклама, спортивні змагання) рівнях. За особливостями функціонування вона поділяється, за А.Сохором, на три групи (концертно-видовищні, побутово-обрядові, декоративні). На рівні побутування й тематики, за систематикою В.Конен, виділено дві основні групи: міська масова музика та більш "демократична", - поширена у містах і у селах. Жанровий рівень класифікації масової музики має три допоміжні рівні: первинно-жанровий (до якого входять, крім переліку основних первинних жанрів, і театральні елементи), вторинно-жанровий (враховує склад виконавців (вокальні, інструментальні), рівень історичного походження ("жанри з минулого", "відроджені жанри", новітні жанри, популярна класична музика), за систематикою А.Цукера. Рівень формоутворення виявляє загальні типи форм, поширені в масовій музиці. Тут виділяють: вокальні та інструментальні форми (перший допоміжний рівень); прості, складні та циклічні форми (другий допоміжний рівень). Рівень засобів музичної виразності складається з трьох

основних груп: першорядних засобів (мелодія, метроритм, гармонія), другорядних (динаміка, тембр, фактура) та виконавської манери. Виділення останньої як засобу музичної виразності свідчить про її значну роль в масовій музиці.

Особливості масової музики на сучасному етапі найяскравіше втілені в таких її різновидах, як поп-музика, джаз, рок-музика.

У третьому підрозділі – **Рок-музика як чинник масової музики і масової культури другої половини XX століття** – викладені результати аналізу соціологічних та естетичних особливостей рок-музики, шляхів розвитку вітчизняної рокознавчої думки.

А.Сохор визначає рок-музику як самостійний жанр, що має молодіжну природу, є доступним для непрофесійних виконавців, створює можливість індивідуальної та колективної імпровізації.

Рок-музика є складним утворенням, що включає течії за музичними й немузичними ознаками: за належністю до певних соціально-культурних рухів («психоделічний рок», пов'язаний з субкультурою хіпі, панк-рок як реакція на професіоналізацію рок-музики), за віковою зорієнтованістю (рок для підлітків, рок для дорослих), за динамічною інтенсивністю («важкий рок», «м'який рок»), за рівнем технічного оснащення (електронний рок), за взаємодією з іншими музичними традиціями («афро-рок», «бароко-рок», «фольк-рок», «джаз-рок»), за місцем в системі художньої культури (комерційний «поп-рок», елітарний «рок-авангард»).

Серед інших жанрів сучасної масової музики рок має найбільше спільних рис з поп-музикою: значну гучність, переважання ритмічного начала, аранжування із застосуванням електричних та електронних інструментів, неакадемічну манеру співу солістів, здатність моделювати емоції в єдності чуттєвого забарвлення і м'язево-тонусних відчуттів, прагнення бути новаторськими, нестандартними, оригінальними, епатуючими (строкате оформлення платівок, зовнішній вигляд виконавців, сценічна поведінка, мовні ознаки музики, плакатність пісенних текстів тощо). Найважливішими засобами їх поширення є грамзапис, аудіо-касети, компакт-диски, радіо, телебачення, концертні організації, преса, музичні магазини тощо. Діяльність цих інститутів забезпечує стандартизацію творчих відкриттів, зростання популярності артистів, які узаконюють або копіюють комплекс модних стилістичних і тематичних ознак, або формують їх.

Найсуттєвіші відмінності між роком і поп-музикою пов'язані з приналежністю рок-музики до жанрового, а поп-музики – до стильового виду; з використанням рок-музикою принципу діалогічності з культурною традицією, на відміну від приведення останньої до загального знаменника у поп-музиці; з домінуванням в рок-музиці енергійної, агресивної манери висловлювання, тоді як у поп-музиці переважає полегшена, спокійна манера; з яскраво вираженим національним колоритом кращих зразків року, на відміну від тяжіння до космополітичності мови поп-музики; з постійним збагаченням стилістичних

ресурсів рок-музики на противагу стереотипам поп-музики; з прагненням рок-музики привернути до себе увагу, тоді як поп-музика спрямована на створення комфорту; нарешті, із синкретизмом процесу творчості в рок-музиці, на відміну від чіткого розподілу функцій між учасниками поп-проекту.

Рок-музика є суперечливим явищем. Вона пов'язана із соціокультурними та музичними факторами, що зумовлюють два напрями розвитку вітчизняної дослідницької думки про неї. Перший, *соціологічний* напрям, містить два підходи: негативну оцінку року та спроби осмислення його соціокультурних особливостей, що полягають у відповідності смакам молоді (принаймні, на момент свого виникнення), відповідності музики та стилю життя, енергійному запереченні традицій попередніх поколінь. Естетичні особливості рок-музики полягають у прагненні художнього осмислення потворних, негативних сторін дійсності. Важливим елементом рок-культури є емоційний вплив, безпосереднє вираження почуттів музиканта та публіки. Звідси й ставлення до музики не стільки як до самостійного мистецтва, скільки як до форми колективного напруженого емоційного досвіду. Вихідним пунктом творчості стає особливий емоційний стан групи, а сама творчість має колективний характер. Метою творчості є не твір, а певне життєве переживання. Танець або музика, що виконуються при цьому, якщо вони й авторські, оцінюються передусім за їх здатністю загострювати або підсилювати враження.

Рок ґрунтується на романтичному світовідчутті, з цим пов'язана ідея особистісного самовираження, висунення на перший план особи митця, героїчна поза, тяжіння до винятковості, зневажання умовностей.

Другий, *музикознавчий,* напрям містить три підходи: довідково-інформативний (Ю.Божко, А.Бурлака, А.Запесоцький, В.Зінкевич, Н.Саркітов, В.Сергієнко, О.Сидоров, А.Троїцький), порівняльний (Д.Житомирський, В.Сиров, А.Цукер, Т.Чередниченко), історико-стилістичний (О.Козлов, В.Конен, А.Сохор, Д.Ухов, І.Хижняк, Г.Шестаков).

Рок як музичне явище має дві основні лінії розвитку: перша характеризується еволюцією певних напрямів року до поп-музики; друга лінія має два відгалуження: буквальне наслідування музикою тексту, що веде до полістилістики і втілюється в арт-року (синтезі рок-музики з академічною музикою європейської традиції) та зведення до необхідного мінімуму засобів музичної виразності, опора на блюзові елементи (аутентичний рок, хард-енд-хеві). Продуктивне начало розвитку рок-музики, як показує її історія, є синтезом обох ліній або схиляється до мінімалізації засобів виразності аутентичному року.

Другий розділ - Роль hard-and-heavy в розвитку рок-музики в другій половині XX століття – присвячений аналізу особливостей соціального функціонування року, жанровій системі рок-музики, історії та семантики hard-and-heavy. Він складається з трьох підрозділів.

У першому підрозділі – **Особливості соціального функціонування рок-музики** – досліджуються умови виконання рок-творів, питання авторства в рок-музиці, критерії добору її стильових засобів.

Рок-концерт є своєрідною демократичною формою спілкування між глядачами-слухачами та музикантами. Особливості процесу спілкування можуть відбиватись на композиційних, інтонаційних, виконавських особливостях твору або всього концертного виступу, що призводить до майже обов'язкової змінюваності музичного твору в кожному наступному концертному виконанні. Автором рок-композиції є колектив музикантів, який має атрибути конкретної особи (ім'я, імідж, юридичні права). Індивідуальне начало в рок-творі реалізується як авторська приналежність риффів, ритмічних брейків, сольних імпровізацій, манери інтонування, мелодичного малюнку вокальних партій тощо. При змінах у складі змінюється і "звуковий образ" гурту, а виділення одного з учасників як самостійної творчої особистості може призвести до розпаду колективу.

Цілісна система музичного стилю року сформувалась на основі таких критеріїв добору необхідних засобів, як альтернативність (до тогочасної легкожанрової естради), доступність сприйняття (на відміну від тогочасних технік композицій в академічній музиці), сучасність (опора на електрифікований інструментарій).

У другому підрозділі – **Жанрова система** – розглянуто музичні та позамузичні особливості основних відгалужень рок-музики.

Протягом свого розвитку рок як жанр сформував ряд самостійних жанрових утворень, що відрізняються між собою виконавським складом (від стандартного квартету (дві гітари, бас-гітара, ударні) у рок-н-роллі до нефіксованого у арт-року), середовищем виникнення (від спрощення негритянської танцювальної музики в ритм-енд-блюзі до лондонського інтелектуального "андеграунду" в прогресив-року), обставинами виконання (від суто "дискотечних" рок-н-роллів до концертних виступів в супроводі великих симфонічних оркестрів). Тому ми застосовуємо в дисертації до рок-музики визначення "жанрова сфера", а для складових року – термін "субжанр" як робочу термінологію. Останній термін підкреслює незалежність, самостійність кожного з рок-жанрів, вказує на їх спільні корені у відповідному різновиді масової музики.

Серед субжанрів рок-музики виділяють: ритм-енд-блюз, рок-н-ролл, бігбіт, фолк-рок, кантрі-рок, пиходелічний рок, арт-рок (прогрессив), панк-рок, хард-енд-хеві. Останній субжанр виник у другій половині 60-х років і продовжував формуватись до кінця 90-х, успадкувавши від своїх попередників стандартний склад рок-гурту (від рок-енд-роллу), соціальну проблематику фолк-року, засоби викривлення звуку (з психоделічного року), негативістське, агресивне психологічне наповнення музики, текстів, сценічної поведінки (від панку), зовнішню атрибутику (вбрання, прийоми оформлення концертів,

обгорток платівок) від глем-року, - тобто синтезував найтиповіші ознаки рок-музики взагалі.

В третьому підрозділі – **Hard-and-heavy як один з напрямів розвитку рок-музики в другій половині XX століття** – досліджуються стильові відгалуження hard-and-heavy, особливості його територіального поширення, історія західного, російського та українського відгалужень субжанру, семантика вербальних текстів "важкої" музики.

Основними етапами формування субжанру в західній музиці є виникнення в другій половині 60-х років XX століття хард-року, що зумів увиразнити тенденцію «поважчання» звучання як засобу надання музиці додаткової потужності та напруги. Показовими для хард-року є застосування електричної гітари як солюючого інструмента, що бере на себе більшу частку виразності, ніж вокальна партія; використання унісонної гри ритм-гітари та бас-гітари; мелодизація басової партії, застосування переважно фальцетного або "надривного" вокалу. Серед яскравих представників хард-року – Джиммі Хендрікс, групи "Led Zeppelin", "Deep Purple", "Black Sabbath", "Grand Funk Railroad".

Heavy-metal rock (англ. – "важкий-металевий рок") приходить на зміну хард-року в другій половині 70-х рр., успадкувавши більшість з його музичних складових. В розвитку стилю виділяють дві хвилі. Перша представлена групами "Judas Priest", "AC/DC", "Thin Lizzy", "Aerosmith", "Scorpions". Друга хвиля виникла наприкінці 70-х років. Її репрезентують "Motorhead", "Iron Maiden", "Saxon". На початку 80-х рр. heavy-metal розгалужується на три основні стильові напрями: speed-trash-metal ("швидкий гуркочучий метал", фундатори - групи "Metallica" та "Slayer"), якому властива гранична швидкість гітарної гри, використання низького хриплого чоловічого вокалу, експериментування з метроритмом; black-death-metal ("чорний смертельний, смертоносний метал", сформований і розвинений у творчості груп "Napalm Death" та "Sepultura"), специфічними ознаками якого є відсутність мелодичної лінії у вокальній партії та перенастроювання вниз струн гітари, внаслідок чого вона звучить дуже похмуро; melody metal ("мелодійний метал"), представники якого ("Bon Jovi", "Motley Crue", "Europe", "Cinderella", "Scorpions") надавали перевагу мелодійності, наспівності вокальних та інструментальних партій, яскравості шоу. Евлюція цього різновиду "важкого" року відбувалась до поп-музики (поп-рок).

Початок найактивнішого періоду історії російського та українського хард-енд-хеві співпадає з поширенням в західній масовій музиці так званої "нової хвилі британського хеві-металу" (NWOBHM). Масштаби поширення, якісні та кількісні характеристики вітчизняної рок-музики, на наш погляд, не можна порівнювати зі світовими. Серед причин такого стану – особливості політичної ситуації, що стала для українського та російського року перепоною на шляху західних впливів, перешкодою для їх поширення на Заході; об'єктивне історичне походження слов'янського року – не безпосередньо від

афро-американського та англо-кельтського коріння, а від англо-американського рок-н-ролу. Це характеризує вітчизняний рок як явище, певною мірою, вторинне по відношенню до західної рок-музики, адже, як відомо, не національний фольклор країн Східної Європи став фундаментом стилю (як це було, скажімо, в Англії), а навпаки, саме засвоєння рок-н-рольних стандартів змусило вітчизняних рок-музикантів звернути увагу на національний фольклор.

Незважаючи на факт існування та розвитку протягом певного часу в межах однієї країни, російський та український хард-енд-хеві помітно відрізняються як за суто музичними характеристиками (що можна пояснити особливостями національних музичних культур з їх різними інтонаційними коренями), так і за ідеологічно-соціальними домінантами. Головним для російського року було, як відомо, протистояння адміністративно-командній системі. В Україні така позиція набула додаткового, національно-патріотичного забарвлення. Український "важкий" рок висловлювався не стільки "проти", скільки "за" - за відродження національної культури, мови, традицій. Якщо в Росії процес протистояння був головним рушієм розвитку року до початку 90-х рр., то в Україні в часи перебудови ідейна спрямованість року зазнала зміни: визначальною рисою творчості та її основним стимулом став патріотизм та пошук індивідуального стилю.

Сьогодні хард-енд-хеві – це складна система, що має більше тридцяти стильових відгалужень. Творчість колективів, що репрезентують субжанр, може належати до одного або кількох стильових відгалужень. Це дозволяє об'єднати їх у три охарактеризовані вже стильові напрями.

У виникненні та формуванні "важкого" року вирішальну роль відіграють групи, особливості творчості яких зумовлені атмосферою міського життя, що свідчить про здатність хард-енд-хеві відтворювати в музиці відповідну його динаміку.

Основним художнім сенсом вербальних текстів "важкої" музики є віддзеркалення суперечливого духовного стану молоді другої половини XX ст., викликаного, в першу чергу, соціально-політичними причинами.

Аналіз семантики вербальних текстів hard-and-heavy виявляє переважання драматургії ліричного типу. Тематика вербальних текстів систематизована у такі типи, як філософський, повчальний, любовний, описовий, уславлювальний. Східнослов'янський "важкий" рок доповнює цей перелік історичним, екологічним, антивоєнним та морально-етичними типами.

Порівняльний аналіз текстів обох гілок hard-and-heavy дозволяє говорити про більшу різноманітність та вищу художність текстів російських та українських гуртів.

Третій розділ – Музична стилістика hard-and-heavy – присвячений дослідженню типологічних особливостей музичної мови "важкого" року і складається з трьох підрозділів.

У першому підрозділі – **Музична мова** – викладено результати аналізу таких складових музичної стилістики hard-and-heavy, як звукоряд, лад,

гармонія, фактура, мелодика, ритм, метр, темп, виконавські прийоми, тембр, динаміка гучності, звукорежисерська робота.

Основою звукорядної системи субжанру є дванадцятитоновий діатонічний звукоряд, що виник внаслідок поєднання звукорядів середньовічних ладів та блюзового ладу. Ладо-гармонічна система hard-and-heavy є тональною і спирається на плагальність і медіантовість як основні фактори функціональної динаміки та остинатність тоніки як основу ладової централізації. Засобом фактурної організації "важкого" року є мелодієгармонія автентичного та плагального типів, історичне коріння якої знаходимо в автентичних (з квінтовою опорою та подвоєнням тоніки) та плагальних (квартова опора, тоніка не подвоюється) формах ладів народної музики. Поширення мелодієгармонії в хард-енд-хеві зумовлене зручністю гітарної аплікатури та активним застосуванням викривлених гітарних звучань. Характерною ознакою субжанру є мелодика мовного та моторно-токатного походження, з переважним використанням діатонічних ліній короткого дихання і різноманітної орнаментики. В галузі метроритму особливістю субжанру є використання незвичних метрів та їх сполучень. Активне застосування різноманітних синкоп призводить до виникнення кількох одночасно діючих метричних рядів, що випереджають або спізнюються один по відношенню до іншого на одну вісімку. Тембровий аспект творів відрізняється застосуванням широкого кола виражальних можливостей акустичної, електричної гітари та голосу, а динамічний – переважанням гучності форте.

У другому підрозділі – **Форма** – досліджено особливості процесу формоутворення і тематичної організації п'єс.

Формоутворення у п'єсах субжанру є складним, багаторівневим процесом, заснованим на поєднанні жанрових ознак вокальної та інструментальної музики і підпорядкованим поступовому ускладненню від одного рівня структури до наступного. Перший, найнижчий рівень складає остинатність, яка виявляється у багаторазовому незмінному повторенні коротких мелодико-ритмічних побудов (рифів) і стає основою простих розділів форми. Вона (остинатність) дає поштовх формуванню остинатних варіацій (другий рівень). Поява поетичного тексту створює передумови для виникнення куплетної форми (третій рівень). Четвертий рівень виникає внаслідок взаємодії жанрових ознак вокальної та інструментальної музики, завдяки застосуванню висхідної модуляції форми (термін В.Бобровського) від куплетної до складніших видів (складної двочастинної, складної тричастинної, рондальної, дзеркально-симетричної, «альтернативної», складної чотиричастинної, багатоскладної, "відкритої" тощо).

В роботі виділені три типи тематичної організації п'єс: монорифові (побудова композиції на основі кількох рифів-варіантів), багаторифові (побудова на основі ряду контрастних рифів), спіральні (двічі повторена однакова послідовність рифів).

У третьому підрозділі – **Драматургія** – досліджено систему музично-виражальних засобів і прийомів драматургічного розвитку в hard-and-heavy на рівні окремої композиції та альбому в цілому.

Основним імпульсом драматургічного розвитку на рівні окремої композиції є словесний текст. Аналіз вербальних складових дозволяє серед творів цього напрямку рок-музики виділити три їх основні типи: статичні (в яких явище розглядається в одному чи двох рівноцінних ракурсах), крещендуючі (з поступовим наростанням напруження), динамічні (співставляються кілька контрастних образних сфер).

У п'єсах, написаних на будь-який з названих типів текстів, спостерігаються ознаки дії принципу хвильової драматургії на мікро- (речення, період) та макро- (прості форми у складі складної або куплетної) рівнях та принципу загального драматургічного крещендо. Їх спільна дія виявляється в тому, що кожна з мікрохвиль містить зміни в музичній мові, і це дозволяє трактувати її як новий щабель в дії принципу генерального драматургічного крещендо. Одночасно, в межах кожної мікрохвилі разом діють принципи хвильової драматургії та локального драматургічного крещендо. Так, кожен з розділів має власну кульмінацію, що віддзеркалює дію принципу хвильової драматургії. В цей же час, кожен з розділів не містить повного заспокоєння після місцевої кульмінації, про що свідчить майже повне збереження рівня динаміки звучання, а іноді навіть її посилення в заключних тактах розділів. Це можна вважати проявом дії принципу драматургічного крещендо. В загальній структурі п'єс можна також виділити кілька великих хвиль розвитку, в межах яких діє принцип неухильного посилення напруження до кульмінацій в заключних побудовах. Сукупність таких хвиль може утворювати єдину хвилю з генеральною кульмінацією наприкінці твору.

Драматургічний процес в композиціях субжанру підпорядкований синхронній концентрованій дії всіх засобів музичної та позамузичної виразності для досягнення необхідного авторам художнього результату, на відміну від амбівалентної взаємодії засобів у джазі. Як правило, синхронізація мовних засобів тісно пов'язана з драматургічною ситуацією у вербальному пласті композиції.

Драматургічний розвиток на рівні альбому представлений збірками, побудова яких наближається до сюїтної, та концептуальними альбомами, об'єднаними наскрізним розвитком. Останні мають два типи будови: поступальний та спіральний. В альбомах першого типу розвиток спрямований до однієї головної кульмінації. Такі альбоми присвячені розкриттю однієї провідної ідеї. Другий тип побудови концептуальних альбомів характерний формуванням на тлі загального поступального розвитку певної кількості міні-циклів, часто внутрішньо об'єднаних наскрізним музичним розвитком та місцевими кульмінаціями. Цей тип концептуальних альбомів може розвивати одну або кілька ідей. Його загальний драматургічний розвиток складається із серії більш-менш самостійних етапів, що повторюють стадії один одного. Цей

тип побудови концептуальних альбомів тотожний однойменному типу побудови п'єс.

У **Висновках** сформульовано основні результати дослідження та намічено можливі перспективи розвитку "важкого" року:

- Рок-музика, жанрова сфера масової музики, є одним з чинників розвитку сучасної культури і функціонує як соціальне, світоглядне, музичне явище. Поява рок-музики визначила зміни у музичній психології пересічної людини, зумовлені складною соціокультурною атмосферою середини минулого століття. Важливим елементом року є "середовищний" характер естетичного переживання, що формує ставлення до музики як до форми колективного напруженого емоційного досвіду, як до втілення суперечливого духовного стану молоді другої половини XX століття.
- Hard-and-heavy синтезує суттєві ознаки інших субжанрів року, що разом утворюють нову якість як основу формування комплексу художніх прийомів, що визначили подальший розвиток рок-музики. Історія субжанру – понад три десятиліття, протягом яких він сформувався як складна система, що має більше тридцяти стильових відгалужень, які утворюють три самостійних стильових напрями: speed-thrash-metal, black-death-metal, melody-metal. Основні шляхи еволюції hard-and-heavy визначені нами як інтенсивний (посилення різними засобами потужності та агресивності звучання) та екстенсивний (синтезування з різними жанрами сучасної академічної та масової музики, що свідчить про сформованість та усталеність "класичного" комплексу мовних засобів hard-and-heavy). Названі напрямки еволюції існують не відокремлено, часто поєднуючись в творчості одного колективу.
- Музично-стилістичний комплекс hard-and-heavy складають: діатонічний дванадцятитоновий звукоряд; тональна гармонічна система з опорою на плагальність, як основний елемент функціональної динаміки та остинатність тоніки, як засіб ладової централізації; мелодієгармонія автентичного і плагального типів; мелодика мовно-моторної природи; гнучкий метроритм з переважанням синкопованих малюнків; широкий арсенал виражальних можливостей гітари та голосу, враховуючи позавокальні, позамовні ефекти та викривлення звучання; різноманітні звукорежисерські прийоми; ієрархічний процес формоутворення на основі взаємодії ознак вокальної та інструментальної музики; три типи тематичної організації композицій (монориффовий, багаторифовий, спіральний); три види музичної драматургії на рівні п'єс (статична, динамічна, крещендуюча, за аналогією з виділеними типами побудови вербальних текстів) та два типи драматургічної будови альбомів – збірки та концептуальні альбоми двох типів (поступальні, спіральні). Вербальні

тексти систематизовані за філософською, повчальною, любовною, описовою, уславлювальною, історичною, екологічною, антивоєнною, морально-етичною тематикою. В них переважає драматургія ліричного типу.

- Рок, і hard-and-heavy, як його концентроване вираження, є втіленням в масовій музиці образної сфери художньої культури другої половини XX століття. Рок наснажений імпульсами реальної дійсності (потужність, приголомшуючі шуми, драматизм, людська самотність тощо), а його "важкий" субжанр випрацював і усталив художні нормативи, адекватні для відтворення в масовій музиці реальних життєвідчуттів сучасної міської людини. Тому перспективи розвитку hard-and-heavy як явища художньої культури вбачаються в його відповідності вказаним ознакам (адекватне відтворення життєвідчуттів), а також в періодичному поверненні до блюзових витоків, в синтезі з різними музичними пластами (фольклором, музикою європейської академічної традиції) та сучасними масовими жанрами.

Список опублікованих праць

Основні положення дисертаційного дослідження висвітлені в таких одноосібних публікаціях:

1. Васильєва Л.Л. Про використання сучасної масової музики в курсі аналізу музичних творів / Вісник КНУКіМ: Зб. наук. праць. – Вип. 3 / Київський національний університет культури і мистецтв. – К., 2000. – 132с. – Серія "Мистецтвознавство". – С. 30 - 43.
2. Васильєва Л.Л. Про місце масової музики в культурі другої половини XX століття / Вісник КНУКіМ: Зб. наук. праць. – Вип. 4 / Київський національний університет культури і мистецтв. – К., 2000. – 150с. – Серія "Мистецтвознавство". – С. 34 - 47.
3. Васильєва Л.Л. Про мовні аналогії з Й.С.Бахом сучасного хеві-металу (на прикладі творчості гурту «Металіка») / Вісник КНУКіМ: Зб. наук. праць. – Вип. 6 / Київський національний університет культури і мистецтв. – К., 2000. – 121с. – Серія "Мистецтвознавство". – С. 30 - 35.

Васильєва Л.Л. Рок-музика як фактор розвитку культури другої половини XX століття. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.01 – Теорія і історія культури. – Київський національний університет культури і мистецтв. – Київ, 2004.

У дисертації досліджено як цілісне музичне та соціальне явище рок-музику – жанрову сферу масової музики та масової культури другої половини XX століття.

Проблематика дисертації зосереджена на hard-and-heavy – одному з субжанрів рок-музики, що сконцентрував у собі її художню сутність – осмислення негативних тенденцій дійсності та суперечностей духовного стану молоді другої половини XX століття.

Рок, на відміну від інших складових сучасної масової музики (поп-музики, джазу), безпосередньо наснажений імпульсами реального життя (потужність, агресивність, приголомшуючі шуми, людська самотність), а його "важкий" субжанр сформував художні нормативи, здатні адекватно втілити життєвідчуття сучасної людини.

Історія рок-музики переконує, що означений субжанр став кульмінаційним етапом її розвитку, еволюціонуючи протягом останньої третини XX ст. паралельними шляхами – інтенсивно та екстенсивно: посилюючи різними засобами потужність та агресивність звучання і синтезуючись з різними жанрами сучасної масової та академічної музики.

Перспективи розвитку "важкого" року як явища художньої культури пов'язані з його здатністю бути музичним еквівалентом сучасного міського життя, активно взаємодіяти з іншими музичними жанрами, періодично повертаючись до своїх блюзових витоків.

Ключові слова: масова культура, масова музика, рок-музика, жанрова сфера, субжанр, hard-and-heavy.

Васильева Л.Л. Рок-музыка как фактор развития культуры второй половины XX века. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата искусствоведения по специальности 17.00.01 – Теория и история культуры. – Киевский национальный университет культуры и искусств. – Киев, 2004.

Объектом изучения в диссертации выступает культура второй половины XX века и, в частности, массовая культура как одна из ее составляющих.

Предмет исследования – рок-музыка как один из факторов развития культуры второй половины XX века.

Целью диссертационной работы стало выяснение места и роли рок-музыки в культуре второй половины XX века. При этом решены следующие задачи: выявлены социально-психологические особенности рок-музыки; выяснена семантика, тенденции и перспективы развития hard-and-heavy как одного из ведущих направлений рок-музыки; определены особенности музыкального языка, формы, драматургии hard-and-heavy.

Научная новизна роботы состоит в том, что определено место рок-музыки – жанровой сферы массовой культуры и ее роль как одного из факторов развития культуры второй половины XX века; предложена расширенная классификации массовой музыки, включающая уровни восприятия, функционирования, бытования и тематики, жанра, формообразования, средств музыкальной выразительности; сформулированы предпосылки распространения "тяжелого" рока; систематизированы семантика и типы

драматургии его вербальных текстов; определены особенности музыкального языка, формы, драматургии произведений hard-and-heavy; выделены основные направления и тенденции его развития.

Рок, как музыкальное и социальное явление, способствовал воплощению в массовой музыке образного строя художественной культуры второй половины XX века. Система средств музыкальной выразительности рок-музыки сформировалась на основе таких критериев отбора, как альтернативность, доступность восприятия и современность. Она способствует воплощению художественной сущности рока, состоящей в осмыслении негативных сторон действительности и отражении противоречивого духовного мира молодежи второй половины XX века.

Наиболее концентрировано художественная сущность рока проявилась в hard-and-heavy. Он соединил в себе характерные черты других субжанров и в начале своего существования полнее остальных отразил отношение к музыке как к способу экзистенциального откровения, продолжения на сцене повседневного стиля жизни и поведения музыкантов.

Комплекс средств музыкальной выразительности "тяжелого" рока сформировался как органичное сочетание средств выразительности европейской и афро-американской музыки а также использования достижений современной техники. Он включает в себя: двенадцатитоновый диатонический звукоряд; тональную ладо-гармоническую систему с опорой на плагальность, как основной элемент функциональной динамики и остинатность тоники, как основу ладовой централизации; мелодиегармонию автентического и плагального типов, как способ фактурной организации; мелодику речевого и моторно-токкатного типа; гибкий метроритм с преобладанием синкопированных рисунков; богатый арсенал выразительных возможностей акустической, электрической гитары и голоса (включая вневокальные, внеречевые эффекты, искажения звучания); формообразование на основе взаимодействия жанровых признаков вокальной и инструментальной музыки; три типа тематической организации пьес (монориффовый, многориффовый, спиральный); подчинение музыкальной драматургии семантике и драматургии литературных текстов с выделением трех видов музыкальной драматургии на уровне пьес (статическая, динамическая, крещендирующая, - аналогично типам построения вербальных текстов) и двух типов драматургического построения альбомов (сборник, концептуальный альбом).

В течение последней трети XX века hard-and-heavy развивается в двух направлениях: интенсивно, усиливая различными способами мощь, агрессивность звучания, и экстенсивно, синтезируясь с различными жанрами современной массовой и академической музыки. Оба направления часто пересекаются в творчестве одного коллектива.

Рок, в отличие от других составляющих современной массовой музыки (поп-музыки и джаза), самым непосредственным образом "подпитывается" импульсами из реальной жизни (мощь, агрессивность, оглушающие шумы,

человеческое одиночество), а его "тяжелый" субжанр выработал художественные нормативы, адекватно передающие жизнеощущения современного городского жителя.

Перспективы развития hard-and-heavy, как явления художественной культуры, связаны с его способностью быть музыкальным эквивалентом современной городской жизни, активно взаимодействовать с другими музыкальными жанрами, периодически возвращаясь к блюзовым истокам своих средств выразительности.

Ключевые слова: массовая культура, массовая музыка, рок-музыка, жанровая сфера, субжанр, hard-and-heavy.

Vasilyeva L.L. Rock-musik as a factor of cultural development in the second half of the 20th century.- Manuscript.

Dissertation for the competition of scientific Degree of the candidate in art study according to speciality 17.00.01. - Theory and history of culture. – Kiev's National University Of Culture And Arts. - Kiev, 2004.

In the dissertation there was studied rock-music as a music and social phenomenon. This genre sphere of mass music and mass culture in the second half of the 20th century.

Problems in the dissertation are centred on hard-and-heavy as one of the subgenres of rock-music which introduction its art sense in particulare reaction on negative tendencies of reality and contradictions of spirituale state of youth of the second half of the 20th century.

Rock in a contradiction to other elements of modern mass music (pop-music, jazz) is directly provided with impulses of real life (power, aggressiveness in sounding, striking voise, loneliness) and its subgenre hard-and-heavy formed art norms able to introduce life feeling of today's person.

History of rock-music confirms that defined subgenres has become the culmination stage of its development during the last quarter of the 20th century in parallel ways intensively and extensively: strendthening power and aggressiveness of sounding by differend means and being synthesised with differend genres of today's mass and academic music.

Prospects of hard-and-heavy development as art culture phenomenon are linked with its ability to be music equivalent of today's urban life, to communicate with other music genres, perodically returning to its blues sources.

Key words: mass culture, mass musik, rock-music, genre's sphere, subgenre, hard-and-heavy.

Підписано до друку 25.01.2004 Формат 60×84/16
Друк офсетний. Умовн. др. арк. 1.0 Тираж 100 прим.
Зам. 327.

Друкарня Державної академії керівних кадрів
культури і мистецтв
Адреса: 01015, Київ – 15, вул. Січневого повстання, 21